

uhrazení válečných nákladů s výpravou do Číny (v r. 1901).

Ke státnímu dluhu francouzskému bylo by nutno ještě připočítati dosti značné dluhy koloniální (zejména alžírské a tunisské), které po většině také zatěžují rozpočet mateřské země.

Kursy 3⁰/₀ ní nesplacitelné renty, nejdůležitějšího to papíru francouzského, byly za posledních let:

	nejvyšší	nejnižší	průměr
v r. 1894	103·50	96·50	100·05
v r. 1895	103·73	99·65	102·03
v r. 1896	103·30	100·40	102·16
v r. 1897	105·20	101·90	103·33
v r. 1898	104·28	101·32	102·85
v r. 1899	103·01	98·83	101·24
v r. 1900	102·07	99·20	100·60
v r. 1901	102·40	99·94	101·22
v r. 1902	101·95	98·55	100·60
v r. 1903	100·09	96·31	98·13
v r. 1904	99·05	94·58	97·54
v r. 1905	100·45	97·70	99·21
v r. 1906	99·90	94·95	97·65
v r. 1907	96·12	93·78	94·85

3. Státní a říšské dluhy německé.

Mezi německými státy nejdůležitější svými financemi je Prusko. Je to také jediný z větších moderních států, jehož státní jmění (aktiva) daleko převažují státní dluhy (passiva) a důchody ze státního majetku nejen že úplně kryjí jak úroky dlužné tak i veškeré splátky, nýbrž zbývá ještě veliký čistý důchod aktivní, kterým mohou hrazena býti řádná vydání státní.

Tak v rozpočtu na r. 1908/09 jsou tyto položky:

Příjmy:	mil. M.
ze železnic	2052·5
ze státních statků a lesů	141·5
ze státních dolů a jiných podniků	262·2
Z námořního obchod. ústavu a z cedulové banky asi	6·5

Vydání:

mil. M.

na železnice	1345·6
na státní statky a lesy	58·1
na doly a jiné podniky	236·4
na státní dluhy	329·4

Patrně tu hrubé příjmy státních drah, statků, lesů, dolů a jiných podniků jsou odhadnuty na 2462·7 mil. M., kdežto všechny náklady na tyto podniky i s úroky a splátkami dluhu vyžadují pouze 1969·5 mil. M. Tak tedy čistého důchodu ze státního vlastnictví po uhrazení všech nákladů, výloh a veškerého dluhového vydání zbývá ještě 493·2 mil. M. Zajisté je to finanční situace přímo skvělá i neznámá nikdy v jiných státech (kromě snad Spojených Států sev. Ameriky).

Tyto příznivé finance Pruského státu založeny byly ovšem již dávno v 18. století a obezřetným veřejným hospodařením i šťastnými zevními okolnostmi (na př. také výplatou válečné náhrady od Francie) s malou přestávkou jen po úplné porážce a pokořujícím míru Tilsitském (v r. 1807) byly hájeny a stále zvelebovány.

Ještě na počátku století 19. tého podařilo se Prusku konvertovati 4⁰/₀ní obligace na 3⁰/₀ní (al parí) a zrovna po vypuknutí války s Francií r. 1806 činil dluh státní 160¹/₂ mil. M., na který ročně se platilo asi 8 mil. M. (i se splátkami dluhu), kdežto čistý výnos ze státních statků a lesů se páčil ročně na 26 mil. M.*)

Po r. 1807 zhoršily se poměry tak, že v době 1812 až 1814 musilo až placení úroků na čas býti zastaveno. R. 1818 bylo nuceno Prusko uzavřítí zahraničnou půjčku 5⁰/₀ní splatitelnou v 28 letech za kurs 71·86⁰/₀, tak že skutečné úrokování vypadlo tu na ročních 8·35⁰/₀ vzhledem ke krátké době splatnosti. Toto období stále nových dluhů bylo však brzy zakončeno a koncem r. 1821 všechny dluhy pruské činily asi 717¹/₄ mil. M., na jichž úrokování bylo potřebí přes 30 mil. M., na splátky 7¹/₂ mil. M., a k úrokování a umoření dluhů provincialních na 4 mil. M. Celkový roční náklad na dluhy státní činil tehdy asi 42 mil. M.,

*) Eugen Richter: „Das preussische Staatsschuldwesen“ str. 17–19. Peněžitý výraz udáván relací 1 tolar = 3 M.

(z čehož asi 33 mil. M. na úroky). Státní majetek vynášel tehdy čistého důchodu asi 18 mil. M., tak že proti r. 1807 se situace finanční velmi znatelně zhoršila, zoufalou však nikdy nebyla.

Poslední velká půjčka pruská byla před tím uzavřena ve výši $163\frac{1}{2}$ mil. M. v r. 1820. Půjčka ta vydána byla z větší části jako premiová ($4\frac{0}{10}$ ní) 90 mil. M. a zbytek $73\frac{1}{2}$ mil. M. na $5\frac{0}{10}$ byl v cizině za kurs $84\frac{0}{100}$ prodán. V celé době na to až do r. 1848 byla pouze v 1832 premiová ($5\frac{0}{10}$ ní) půjčka 37·8 mil. M. emitována a k tomu přibýly různé vyvazovací dluhy (z poddanských závazků). S tím současně však byly pruské dluhy stále umořovány a vyšším procentem úrokované půjčky byly konvertovány. V r. 1830 byly $5\frac{0}{10}$ ní půjčky přeměněny (al pari) ve $4\frac{0}{10}$ ní a v r. 1842 bylo dekretem (ze dne 27. března) vypovězeno 297 mil. M. $4\frac{0}{10}$ ních dluhopisů a přepsány byly skoro vesměs na $3\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ (pouze $0\cdot007\frac{0}{100}$ bylo hotově z nich vyplaceno). Koncem r. 1847 zmenšil se dluh pruský na 475 mil. M., který vyžadoval ke svému zúrokování pouze 15 mil. M. ročně. Proti tomu čistý roční důchod ze státního vlastnictví páčil se na 19 mil. M. a nastřádán byl ještě válečný poklad $58\frac{1}{3}$ mil. M.*)

Situace se proměnila v bouřlivém r. 1848. Odtud až do 1864 bylo vydáno 13 nových půjček, z nichž 7 (v obnosu 230 mil. M.) a jedné z části bylo použito ke stavbě drah, 350 mil. M. použito k válečné pohotovosti a 50 mil. M. bylo vyplaceno cedulové bance, aby se zmenšil oběh papírových peněz. Před vypuknutím války r. 1866 činil celkový státní dluh pruský 870 mil. M. s ročním úrokem 35·4 mil. M., kdežto čistý důchod ze státního vlastnictví páčil se skoro na 70 mil. M., co zajisté byl finanční stav mnohem ještě lepší než před r. 1807.

Se dluhy následkem války 1866 uzavřenými a převzatými dluhy nových přivtělených provincií (Hanoverskými, Kurhessenskými, Nassavskými, Holštýn-Slesvickými a Frankfurtskými) vystoupily dokonce r. 1869 státní dluhy pruské na $1234\frac{2}{3}$ mil. M. s ročními úroky

*) Viz Richter l. c. str. 47—57.

50³/₄ mil. M. a amortisací roční přes 26 mil. M. Toto umořování dluhu bylo však těžkým finančním břemenem, když stát současně musil uzavíratí nové výpůjčky. A proto v r. 1870 byla věřitelům navržena dobrovolná konverse přes 670 mil. M., (z čeho přes ³/₄ byly půjčky 4¹/₂⁰/₀ a zbytek 4⁰/₀), kterou splatitelné obligace byly proměněny na 4¹/₂⁰/₀ konsoly nesplacitelné a nekonvertovatelné do r. 1885. Takovým způsobem ke konsolidování státního dluhu (konversemi a na splátky) bylo vydáno do r. 1884 485·17465 mil. M. 4¹/₂⁰/₀ních dluhopisů, kromě 10·4828 mil. M. 4⁰/₀. Poněvadž i k jiným účelům byly 4¹/₂⁰/₀ní konsoly vydávány, kolovalo jich r. 1885 asi 545 ³/₄ mil. M., které tehdy (1885) vesměs ve 4⁰/₀ní konsoly al pari byly konvertovány (jenom 0·04⁰/₀ bylo hotově vyplaceno), téhož roku byly také četné železniční dluhy konvertovány.*)

Do r. 1875 se státní pruský dluh stále zmenšoval (také následkem podílu na válečné náhradě francouzské) a obnášel tehdy (nejnižší to stav), skoro 889¹/₂ mil. M. s ročním úrokovým nákladem 36¹/₉ mil. M. a přes 16 mil. M. umořovacích výloh.

Po r. 1875 státní dluh pruský neobyčejně vzrůstal, zejména protože převzaty všechny větší dráhy ve státní vlastnictví. V době od 1./1. 1876 do 1./4. 1891 byly za účelem postátnění dráh tyto emise konsolů provedeny:

	na výměnu za žel. papíry	nově vydány	při čemž strženo v hotovosti
milionů marek			
ve 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ dluhopisech	10·357	50—	52·123318
ve 4 ⁰ / ₀ dluhopisech	2001·8382	1·034·0584	1010·265270
ve 3 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ dluhopisech	1390·2313	449·187	451·85892
ve 3 ⁰ / ₀ dluhopisech	—	60—	51·75082

K tomu ještě přistupuje 11·0111 mil. M. v 4⁰/₀ a 41·1686 mil. M. v 3¹/₂⁰/₀ních konsolech na výkupné těm statkářům, kteří dříve požívali osvobození od daně pozemkové.**) Z oně tabulky vysvítá, jak opatrně pruská finanční správa vydávala tehdy nové půjčky. Z celého

*) Dr. C. Sattler: „Das Schuldenwesen des preussischen Staates und des Deutschen Reiches“ str. 1—41 a násl. podrobnější zprávy o tom.

**) Dr. C. Sattler l. c. 116—117.

nominalního obnosu v té době vydaného per 5047·8516 mil. M. činily kursovní ztráty pouze 27·247072 mil. M. (tedy jen $0\cdot54\frac{0}{100}$ pod nominalem byly stržené sumy) a vyloučíme-li z toho poslední vydání (60 mil. M.) $3\frac{0}{100}$ ních konsolů, činí tato kursovní ztráta na 4987·8516 mil. M. pouze 18·997892 mil. M. (čili $0\cdot38\frac{0}{100}$) pod skutečně vyplacenou sumou. Později ovšem při vydávání renty $3\frac{0}{100}$ ní (od r. 1891) této opatrnosti již tolik nedbáno. Tak prodány $3\frac{0}{100}$ ní konsoly:

9./10. 1890	mil. M. 65.—	za kurs $87\frac{0}{100}$
19./2. 1891	mil. M. 250.—	za kurs $84\cdot4\frac{0}{100}$
9./2. 1892	mil. M. 180.—	za kurs $83\cdot6\frac{0}{100}$
11./4. 1893	mil. M. 140.—	za kurs $86\cdot8\frac{0}{100}$
9./2. 1899	mil. M. 125.—	za kurs $91\frac{3}{8}\frac{0}{100}$

vesměs velmi nízko pod nominalním obnosem. Ale renta $3\frac{0}{100}$ ní tak silně klesala v ceně, že se Prusko konečně musilo po dlouhé době, (od r. 1891 zastaveno vydávání $3\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ ní renty), — v r. 1906/07 odhodlati zase k vydání 400 mil. M. $3\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ konsolů a v r. 1908 konečně i k vydání půjčky $4\frac{0}{100}$, která ovšem později bude jen $3\frac{3}{4}\frac{0}{100}$ a $3\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ úrokována. [Půjčka tato 1908 vydaná prozatím asi 180 mil. M. byla prodána do pevných rukou za kurs $98\frac{1}{2}\frac{0}{100}$; bude do r. 1918 $4\frac{0}{100}$ ní, od r. 1918—1923 bude úrokována $3\frac{3}{4}\frac{0}{100}$ a od 1923 již jen $3\frac{1}{2}\frac{0}{100}$.]

Státní dluh pruský dne 1. dubna 1908 byl:

$3\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ ní renty	5.895·7517 mil. M.
$3\frac{0}{100}$ ní renty	1.616·6748 mil. M.
za jednotlivé železniční akcie a obligace	103·756 mil. M.
pokladniční poukázky	345.— mil. M.
dluh nových částí státu	3·0889 mil. M.
suma veškerých dluhů tedy	7.964 $\frac{1}{4}$ mil. M., na které roční splátka amortisační je rozpočtena 47·453 mil. M.

Ovšem dluhů se nejen tolik neuplatí, nýbrž novými emisemi ho naopak přibývá. Nicméně majetková situace státu je při tom znamenitá, nesrovnatelně lepší než jinde.

Dluhy německé říše počínají teprve od r. 1876, ačkoli před tím již Severoněmecký spolek měl své dluhy,

které však po válce s Francií z válečné náhrady byly splaceny. Když konečně válečná náhrada byla vyčerpána, musily na rostoucí říšská vydání, jimž příjmy nestačily, býti stvořeny samostatné půjčky říšské. Také i tu pozorujeme, že z počátku úzkostlivě bylo dbáno té opatrnosti, aby nominální suma půjčky nepřesáhla příliš sumu skutečně strženou. Jak se to dařilo, vidíme z těchto přehledů:

v rozpočtových letech (jichž počátek je 1. duben vždy		vydáno	skutečně strženo	průměrný kurs
		milionů marek		
1878/78—1886/87	4 $\frac{0}{10}$ % konsolů	450.—	445·704 ^{*)}	99·05 $\frac{0}{10}$ %
1886/87—1895/96	3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ % „	790.—	798·708	101·10 $\frac{0}{10}$ %
tedy kons. 4 $\frac{0}{10}$ % a 3 $\frac{0}{10}$ %ních dohr.		1240.—	1244·412	100·35 $\frac{0}{10}$ %

Naproti tomu později (a to již datuje od r. 1890/91) nebylo té opatrnosti, jak viděti z emisních kursů renty 3 $\frac{0}{10}$ ni, a jak také při pruských rentách to bylo viděti:

v letech	vydáno renty 3 $\frac{0}{10}$ %	strženo	průměrný kurs
1890/91	170.—	146·865	86·39 $\frac{0}{10}$ %
1891/92	360.—	301·659	83·79 $\frac{0}{10}$ %
1893/94	160.—	138·272	86·42 $\frac{0}{10}$ %
1894/95	160.—	140·576	87·53 $\frac{0}{10}$ %
1895/96	34·6551	34·422	99·33 $\frac{0}{10}$ %
součet	884·6551	761·246	86·05 $\frac{0}{10}$ %

V r. 1897 byly 4 $\frac{0}{10}$ ni konsoly al pari konvertovány v rentu 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ ni, takže 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ ni renty bylo v oběhu 1240 mil. M. Na to vydány byly ještě 3 $\frac{0}{10}$ ni renty v únoru

*) Pouze jen do r. 1879/80 byly 4 $\frac{0}{10}$ ni konsoly emitovány pod pari, později už vždy nad pari, posledně 1886/87 značně vysoko za kurs 105·96 $\frac{0}{10}$ %. Ovšem touž dobou 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ % konsoly umístěny také něco nad pari (za kurs 100·03 $\frac{0}{10}$ %). Bylo tedy vypůjčeno současně za 4 $\frac{0}{10}$ % konsoly na 3·775 $\frac{0}{10}$ %, za 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ ni na 3·50 $\frac{0}{10}$ %. V r. 1897 byly ovšem 4 $\frac{0}{10}$ % konsoly konvertovány na 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ % a tedy úrok se snížil o $\frac{1}{8}$ $\frac{0}{10}$ % t. j. podle kursu uzavřeného 1886/87 na 3·303 $\frac{0}{10}$ %, kdežto na původně 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ % rentu zůstal stále ještě až dosud na 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ %. Zároveň kapitál 4 $\frac{0}{10}$ niho dluhu byl téměř o 6% (5·93%) nižší. Od těch dob nebylo možno 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ ni rentu konvertovati a dlouho asi to nebude možné v budoucnosti. Bude tu zajisté počáteční vyšší úrok dluhu 4 $\frac{0}{10}$ niho před r. 1897 dávno vyrovnán a překonán nižším pozdějším (pro r. 1897 3·303 $\frac{0}{10}$ %) a kromě toho je nominální suma dluhu původně 4 $\frac{0}{10}$ niho skoro 6% nižší než 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ ni.

1899 95 mil. M. za kurs $91\frac{3}{8}\frac{0}{0}$, v r. 1901 300 mil. M. za kurs $86\frac{3}{4}\frac{0}{0}$, v r. 1902 115 mil. M. za kurs $89\frac{80}{100}$, v r. 1903 290 mil. M. za kurs $92\frac{0}{100}$ atd. Později zase při stoupání úrokové míry sáhnuto bylo k vydávání rent $31\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ ních. Dne 1. dubna 1907 bylo v oběhu renty $31\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ ní 1860— mil. M., renty $3\frac{0}{100}$ ní 1783·5 mil. M. a $31\frac{1}{2}\frac{0}{100}$ ních pokladničních poukázek 160 mil. M.

Z ostatních německých států stačí uvést jen výši dluhů pro největší z nich:

Bavorsko mělo 1. ledna 1907 dluhů 1·754·119 mil. M. s ročním nákladem 57·050 mil. M. na úroky a 1·4685 mil. M. na splátky. [Proti tomu je čistý výtěžek státních drah 56·438 mil. M. a z ostatního státního vlastnictví 35·788 mil. M.].

Sasko mělo 1. ledna 1907 státních dluhů 920·888 mil. M. s ročními úroky 29·033 mil. M. a 11·810 mil. M. na umořování. [Čistý výtěžek státních drah byl 37·943 mil. M. a z ostatního státního vlastnictví 12·78 mil. M.].

Wirtembersko 1. dubna 1907 mělo státních dluhů 554·419 mil. M. s ročním požadavkem 20·064 mil. M. na úrocích a 3·472 mil. M. amortisace. [Státní dráhy vynášely čistého důchodu 18·38 mil. M. a ostatní státní vlastnictví čistého výtěžku 19·663 mil. M.].

Badensko mělo 1. ledna 1907 státních dluhů 449·651 mil. M. s ročními úroky 18·515 mil. M. a s umořováním 11·448 mil. M. [Státní dráhy mají roční roční přebytek 17·308 a ostatní státní vlastnictví 4·296 mil. M.].

Hessensko mělo 1. dubna 1907 státních dluhů 384·110 mil. M. s úrokovým ročním vydáním 13·009 mil. M. a s úmorem 0·898 mil. M. [Státní dráhy (provozované od Pruska) nesly čistého zisku 14·620 mil. M. a ostatní státní vlastnictví 3·362 mil. M.].

Zvláště výhodná jest hospodářská situace Brunšvicka, jehož státní dluhy obnášely 1. dubna 1907 51·847 mil. M. s úrokovým ročním vydáním 1·088 mil. M. a umořovací kvotou 2·082 mil. M., kdežto za státní dráhy (zakoupené od Pruska) dostává roční anuitu 2·625 mil. M. a z ostatního státního vlastnictví je čistý důchod 4·208 mil. M.

Také ostatní státy německé vesměs mají přebytky ze svého státního vlastnictví větší než je roční náklad na dluhy. [Nepatrnější je to při Anhaltsku, které se svými 328.029 obyvateli (1905) mělo 1. července 1907 jen 4.940 mil. M. státního dluhu sročním úrokem 0.188 mil. M. a umořovací kvotou 0.170 mil. M., kdežto čistý výtěžek ze státního vlastnictví byl 4.387 mil. M. ročně].

4. Státní dluhy ruské, italské, některých zemí balkan- ských (turecké, bulharské a srbské) a belgické.

Ruský státní dluh má velmi pestrý původ a byl před úpravou ruské měny v letech devadesátých minulého století složen z těchto druhů půjček:

A. Výpůjčky na zlaté ruble nebo na cizo- zemské měny:

[1 zlatý rubl dle pozdější relace = $1\frac{1}{2}$ ruble kreditního].

1. nesplatné nebo nevýpovědné se strany věřitelovy; původní jich obnos byl $298\frac{1}{3}$ mil. rublů ve zlatě. Větší díl jich je však již splacen nebo konvertován; byly to staré půjčky (z r. 1817, 1818, 1822, 1855, 1859, 1862, 1884 atd.),

2. splatné v určité době, některé až z 18. století! Starší z těchto půjček byly buď splaceny nebo konvertovány v letech 1888, 1889, 1890, 1891 a 1894. Nicméně zůstala značná suma těchto půjček nekonvertovaných a z pozdější doby vydány nové zrovna před zákonnou úpravou měny.

Také B. půjčky v kreditních rublech, které nyní jsou zlatou měnou (dle relace 1 kreditní rubl = $2\frac{2}{3}$ frs. = 2.54 K. a $1\frac{1}{2}$ ruble = dřívějšímu 1 rublu ve zlatě) jsou buď 1. splatitelné v určité době, 2. nebo nevýpovědné se strany věřitelovy.

Dne 1. ledna r. 1900 byly v oběhu podle úrokové míry rozdělené a vesměs na kreditní ruble přepočítané ruské výpůjčky: